

## KAPITEL II

### DANSK ØKONOMI 2010

#### II.1 Indledning

##### **Balanceproblemer mindre nu end tidligere**

Balanceproblemerne, der har præget dansk økonomi de seneste mange år, er mindsket betydeligt, jf. konjunkturvurderingen i kapitel I. Ledigheden er nedbragt til 5½ pct. af arbejdsstyrken, og der er trods betydelig gæld overskud på såvel de offentlige finanser som betalingsbalancen.

##### **Lavere gæld giver større forbrugsmuligheder**

Overskuddet på de offentlige finanser og betalingsbalancen giver mulighed for, at såvel den offentlige gæld som udlandsgælden kan reduceres yderligere de kommende år. En reduktion af den offentlige gæld og en nedbringelse af udlandsgælden indebærer først og fremmest, at renteudgifterne reduceres. Herved øges nationalindkomsten og de fremtidige forbrugsmuligheder. Nedbringelse af gælden kan også opfattes som opbygning af en stødpude mod fremtidige konjunkturtilbageslag.

##### **Øget pres på den offentlige sektor i fremtiden**

Den fremtidige udvikling i den offentlige gæld er et vigtigt pejlemærke for den økonomiske politik. Lav ledighed og mindre renteudgifter kan bidrage til en fortsat positiv udvikling, men en række forhold trækker modsat. Den demografiske udvikling vil øge antallet af folkepensionister, og arbejdsstyrken vil falde. Herved vil overførselsindkomsterne stige og skatteindtægterne falde. Den ændrede alderssammensætning vil stille yderligere krav til offentlig udgiftsstyring og prioritering. Udgifterne til sygehuse, plejehjem og hjemmeservice vil således stige under antagelse om uændret serviceniveau. Ud over det demografisk betingede pres på de offentlige udgifter bidrager

Kapitlet er færdigredigeret den 22. november 1999.

også befolkningens ønsker om serviceforbedringer og større valgfrihed til øget offentligt forbrug og offentlige investeringer. På indtægtssiden stiller internationaliseringen store udfordringer til skattesystemet, idet skatte- og afgiftsharmoniseringer for Danmark er ensbetydende med skatte- og afgiftslettelser.

## **Fremskrivning til 2010**

Tilrettelæggelsen af den økonomiske politik bør være fremadskuende. Det er derfor vigtigt at vide, hvor dansk økonomi er på vej hen, og hvor faremomenterne måtte være. Herved kan en uheldig udvikling modvirkes. Dette er baggrunden for, at der denne gang er anlagt et lidt længere udsyn på den danske økonomi. Fremskrivningen, der præsenteres i dette kapitel, går til 2010.

## **Stor usikkerhed**

Forudsigelser af centrale økonomiske størrelse er altid behæftet med usikkerhed, og jo længere horisonten er, jo større bliver usikkerheden. En fremskrivning til 2010 må derfor nødvendigvis tages med forbehold. Fremskrivningen skal opfattes som et muligt scenarium, som indikerer, hvordan dansk økonomi kan udvikle sig under givne forudsætninger. En lang række forhold kan gøre, at virkeligheden vil udvikle sig anderledes end forudsagt. Dette kan være adfærdsmæssige ændringer, ændrede forhold i udlandet, en anden økonomisk politik og meget mere. Baseret på fremskrivningen er det muligt at diskutere nogle af disse forholds betydning for dansk økonomi med udgangspunkt i følsomhedsanalyser.

## **Kritiske forudsætninger**

Fremskrivningen til 2010 bygger på en række centrale forudsætninger. Den økonomiske politik forudsættes stram med en vækst i det offentlige forbrug på 1 pct. om året frem til 2005 og derefter en afdæmpning til ½ pct. årligt. Strukturerne på arbejdsmarkedet forudsættes at muliggøre en langsigtet ledighed på 5-6 pct. af arbejdsstyrken, samtidig med at løn- og priskonkurrenceevnen overfor udlandet kan opretholdes. Den private opsparring forudsættes, bl.a. som et resultat af en afdæmpet udvikling i huspriserne, at stige, og endelig forudsætter fremskrivningen, at der ikke kommer negative impulser i form af f.eks. økonomisk tilbageslag i udlandet, reduktion i arbejdstiden, produktivitetstilbageslag eller lignende.

**Positivt billede...**

Under disse restriktive forudsætninger tegner fremskrivningen et positivt billede af dansk økonomi med fortsat lav ledighed og lav inflation, men også med en relativ lav vækst. I fremskrivningen fastholdes overskuddet på de offentlige finanser, og betalingsbalanceoverskuddet udbygges. Beregningerne viser imidlertid også, at brydes nogle af de centrale forudsætninger kan udviklingen blive væsentligt mindre positiv. Hvis de positive forudsætninger holder, kan de kommende 10 år give anledning til en gældsreduktion, der vil gøre Danmark og velfærdsstaten bedre rustet til kommende udfordringer fra bl.a. en stigende forsørgerbyrde. Hvis de positive forudsætninger ikke holder, forstærkes behovet for prioriteringer i velfærdsstaten.

**...men ikke robust billede**

## **II.2 Forudsætninger for beskrivelsen af dansk økonomi til 2010**

I det følgende redegøres der for de centrale antagelser, som ligger til grund for fremskrivningen af dansk økonomi frem til 2010. Forudsætningerne er så vidt muligt søgt begrundet i den historiske udvikling. Fremskrivningen tager udgangspunkt i årene 1999-2001 fra konjunkturvurderingen i kapitel I. Fremskrivningen er ligesom konjunkturvurderingen baseret på den makroøkonomiske model SMEC.<sup>1</sup>

**Udenlandsk BNP-vækst på 2¼ pct.**

Den reale økonomiske vækst i BNP hos vores vigtigste samhandelspartnere er forudsat at være ca. 2¼ pct. årligt i perioden 1999-2010, jf. tabel II.1. Vækstraten svarer til det historiske gennemsnit set over perioden 1980-98.

1) Nærmere beskrevet i: Bocian, S., J. Nielsen og J. Smidt (1999): SMEC – Modelbeskrivelse og -egenskaber. Arbejdsrapport 1999:7. Det Økonomiske Råds Sekretariat, København. Nærmere oplysninger om fremskrivningen kan i øvrigt fås ved henvendelse til sekretariatet.

*Tabel II.1 Forudsætninger vedr. udlandet*

	1980-98	1999-01	2002-05	2006-10
	----- Pct. -----			
BNP-vækst	2,4	2,4	2,3	2,3
Eksporthandelvækst, industrivarer	5,5	5,6	5,2	5,2
Eksporthandelvækst, industrivarer	5,0	3,5	4,8	5,2
Eksporthandelvækst, landbrugsvarer	3,6	0,5	2,5	2,5
Eksporthandelvækst, tjenester	3,3	3,0	2,9	2,9
Importkvote <sup>a</sup>	1,7	0,4	1,7	1,8
Timelønninger i udland	5,5	3,1	3,5	3,5
Timeproduktivitet i udland	2,9	3,0	2,5	2,5
Importpriser	2,9	1,0	1,0	1,0
Bytteforhold	2,1	0,7	0,1	-0,1
Valutakurs	-0,3	-0,1	0,0	0,0
Gennemsnitlig rente	11,5	5,8	6,0	6,0

a) Defineret som den samlede import i forhold til BNP.

Anm.: Tallene angiver gennemsnittet for perioderne.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

### **Markedsvækst for industrieksport på 5¼ pct.**

Væksten i markedet for dansk eksport af varer og tjenester antages i overensstemmelse med de historiske erfaringer at vokse hurtigere end BNP i udlandet. Den hurtigere vækst er et resultat af den internationale arbejdsdeling, der gør, at verdenshandlen vokser betydeligt hurtigere end de enkelte landes økonomier. Det er på denne baggrund antaget, at markedet for danske industrivarer vokser godt dobbelt så hurtigt som BNP, således at de danske eksportmarkeder vokser omkring 5¼ pct. om året. Under antagelse af uændret konkurrenceevne kan den danske industrieksport vokse tilsvarende.

<b>Lidt lavere vækst i anden eksport</b>	Væksten i landbrugs- og tjenesteeksporten ventes at blive 2½-3 pct., hvilket er lidt lavere end væksten i perioden 1980-98. Dette kan især henføres til en antagelse om, at landbrugs-eksporten vil vokse mindre fremover.
<b>Nordsøen indebærer fald i energiekспорт</b>	Olie- og gasproduktionen i Nordsøen vil i de kommende år reduceres. Dette vil indebære, at eksporten af energi formindskes. I fremskrivningen antages energiekporten fra 2000 og frem at falde med 10 pct. om året. Med antagelse om uændrede reale energiprisstigninger (og nominelle prisstigninger på 1 pct. årligt) implicerer denne antagelse, at værdien af netto-energiekporten, der i 2000 er knap 4 mia. kr., i 2010 vil være -15 mia. kr.
<b>Stigende importkvote</b>	Modstykket til den kraftigere vækst i eksporten er, at den danske import vokser hurtigere end BNP. En fortsættelse af den historiske udvikling indebærer, at importen vokser knap 2 pct. hurtigere end BNP.
<b>Intet vækstbidrag fra nettoeksporten</b>	Udviklingen i import og eksport indebærer, at nettoeksportens bidrag til BNP-væksten er meget lille. I perioden 1980-98 har vækstbidraget gennemsnitligt været 0,2 pct.point, mens der i perioden 2002-2010 i henhold til fremskrivningen ikke vil være noget mærkbart bidrag.
<b>Importprisstigninger på 1 pct. og lønstigninger på 3½ pct.</b>	Der er forudsat importprisstigninger i fremskrivningsperioden på 1 pct. om året. Importpriserne kan tolkes som prisen på internationalt handlede industrivarer. Med produktivitetsstigninger på 2½ pct. i de udenlandske erhverv, der leverer varer og tjenester til eksport, giver dette naturligt anledning til lønstigningstakter i udlandet på 3½ pct. om året. Antagelserne om de udenlandske produktivitetsstigninger på 2½ pct. svarer rimeligt til det historiske gennemsnit. De udenlandske forbrugerpriser er antaget at vokse med 1½ pct. om året.
<b>Uændret konkurrenceevne</b>	Forudsætningerne for løn- og prisstigningstakterne samt for den effektive kronekurs indebærer i samspil med antagelserne om de danske løn- og produktivitetsstigningstakter, at Danmarks løn- og priskonkurrenceevne i fremskrivningen vil være stort set uændret frem til år 2010.

**Rente på 6 pct.**

Den gennemsnitlige rente antages at ligge konstant på 6 pct. frem til år 2010. Den offentlige gæld antages at blive forrentet med denne rente, mens den implicitte forrentningsprocent for udlandsgælden historisk har været højere end obligationsrenten. Det er antaget, at udlandsgælden forrentes ca. 2½ pct.point højere end obligationsrenten.

**Demografi**

I henhold til Danmarks Statistiks befolkningsprognose vil befolkningen øges fra 5,3 mio. i 1999 til 5,5 mio. i 2010, jf. tabel II.2.

**Stigende demografisk forsørgerbyrde**

Antallet af børn og ældre vil stige mere end befolkningen i almindelighed, og den demografiske forsørgerbyrde vil derfor øges fra ca. 49½ pct. i 1999 til ca. 52 pct. i 2010. Ifølge befolkningsprognosen vil andelen øges yderligere de følgende år, således at den demografiske forsørgerbyrde i 2040 er steget til 67 pct. De store stigninger i forsørgerbyrden ligger således efter 2010.

**Flere pensionister men færre på efterløn og overgangsydelse**

Det større antal ældre medfører en stigning i antallet af folkepensionister. Nedsættelsen af folkepensionsalderen indebærer en ekstra stigning. Det er antaget, at antallet af førtidspensionister alt andet lige øges som følge af udfasningen af overgangsydelsen. Antallet af efterlønsmodtagere og personer på overgangsydelse falder dels pga. udfasningen af overgangsydelsen, dels som følge af at antallet af efterlønsmodtagere forventes at falde. Dette skyldes den lavere folkepensionsalder og er desuden et resultat af, at de nye efterlønsregler antages at medføre, at en del udskyder overgangen til efterløn.

**Fald i arbejdsstyrken på 40.000**

Fremskrivningen af arbejdsstyrken tager udgangspunkt i de alders- og kønspecifikke erhvervsfrekvenser i 1998, idet erhvervsfrekvenserne korrigeres for bl.a. udfasningen af overgangsydelsen, de ændrede efterlønsregler og den nye folkepensionsalder. Dette indebærer, at det forventede fald i arbejdsstyrken bliver på knap 40.000 personer frem til 2010.

**Uændret arbejdstid**

Den gennemsnitlige årlige arbejdstid antages uændret de kommende år.

*Tabel II.2 Befolkning, arbejdsstyrke og overførselsindkomstmodtagere*

	1999	2005	2010	1999-2010
	----- 1000 personer -----			
	----- Niveau -----			-- Ændring --
Samlet befolkning	5314	5420	5505	191
heraf: 0-14 årige	968	1030	1011	43
15-64 årige	3555	3589	3620	65
+ 65 årige	791	801	874	83
Pensionister <sup>a</sup>	882	941	1023	141
Efterløn og overgangsydelse	180	151	154	-26
Arbejdsstyrke	2851	2846	2813	-38
	----- Pct. -----			
Erhvervsfrekvens <sup>b</sup>	80,2	79,3	77,7	-2,5
Demografisk forsørgerbyrde <sup>c</sup>	49,4	51,0	52,1	2,5

- a) Pensionister omfatter folke- og førtidspensionister udenfor arbejdsstyrken.  
b) Erhvervsfrekvensen er defineret som arbejdsstyrken i pct. af befolkningen mellem 15 og 64 år.  
c) Den demografiske forsørgerbyrde er defineret som antallet af personer mellem 0 og 14 år og over 65 år i pct. af antallet af personer mellem 15 og 64 år.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger, *Befolkning og valg (1999:11)*, Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

**Lønstigninger på 3½ pct.** Fremskrivningen indebærer, at de danske lønstigninger i perioden 2002 til 2010 svarer til de udenlandske på årligt 3½ pct. Dette er en mærkbar moderation i forhold til de seneste år, hvilket dog skal ses i sammenhæng dels med den lave inflation i fremskrivningen, dels med de senere års arbejdsmarkedsreformer. I fremskrivningen antages det langsigtede ledighedsniveau at ligge på 5-6 pct.<sup>2</sup> Antagelsen om lønstigninger på 3½

- 2) Modelteknisk inddrages effekten af arbejdsmarkedsreformerne ved, at lønstigningstakten justeres nedad i forhold til det, som SMEC's lønrelation tilsiger for den givne ledighed, inflation osv. Dette indebærer på lang sigt, at ledighedsniveauet bliver lavere. Justeringen er på -3 pct. Denne justering implicerer under antagelse om lønstigninger på 3½, prisstigninger på 1 og produktivitetstigninger på 2½ pct. et langsigtet ledighedsniveau, der er i overensstemmelse med lønrelationen, på de nævnte 5-6 pct.

pct. kræver, at de gennemførte arbejdsmarkedsreformer fastholdes, således at et evt. konjunkturtilbageslag med en midlertidig stigning i ledigheden ikke bider sig fast i form af højere langsigtet ledighed.

**Produktivitet  
vækst på 2¼ pct.**

Produktivitetvæksten i de private byerhverv er antaget at blive 2,3 pct. om året, hvilket er lidt højere end væksten i perioden 1980-98, jf. tabel II.3. Produktivitetvæksten i udlandet er antaget at blive 2½ pct. Under antagelse af ens lønstignings-takt i Danmark og udland indebærer disse produktivitetstigningstakter, at import- og eksportpriser udvikler sig parallelt, og at bytteforholdet dermed er tilnærmelsesvist konstant.

**Uændrede  
skattesatser**

Det antages, at alle skatte- og afgiftssatser holdes konstante fra 2002 og frem. Dette indebærer, at pinsepakkens satsændringer er inddraget. Uændrede afgiftssatser indebærer, at det reale provenu fra punktafgifterne udhules af inflationen. Det indirekte skattetryk falder derfor en anelse fra 15,5 pct. af BNP i 2002 til 14,9 i 2010, mens det direkte skattetryk stiger lidt. Det samlede skattetryk er stort set konstant.

**Overførsels-  
udgifterne stiger**

De offentlige transfereringssatser antages i henhold til gældende lovgivning at stige i takt med lønningerne, dvs. ca. 3½ pct. p.a. Antallet af overførselsmodtagere antages at stige med ca. 100.000 personer fra 1999 til 2010, hvilket dækker over et fald i antallet af ledige og personer, der modtager overgangsydelse, mens antallet af pensionister som følge af den demografiske udvikling og de ændrede regler vedr. folkepension mv. stiger med omkring 140.000 personer.



*Tabel II.3 Vækst i timeproduktivit*

	1980-98	1999-01	2001-05	2005-10
	----- Pct. -----			
Private byerhverv	2,1	1,6	2,3	2,3
heraf: Konkurrerende byerhverv	2,1	2,4	2,6	2,5
Tjenesteydende erhverv	2,4	1,7	2,4	2,4
Bygge- og anlægssektor	1,1	-0,5	0,6	1,2
Udland	2,9	3,0	2,5	2,5

Anm.: Tallene angiver gennemsnittet for perioderne.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

**Det offentlige forbrug vokser årligt 1 pct. frem til 2005 – og ½ pct. om året derefter**

Det offentlige forbrug antages i overensstemmelse med regeringens erklærede målsætning at stige med 1 pct. årligt frem til 2005. Herefter antages det offentlige forbrug at følge den demografiske udvikling. Med udgangspunkt i konstante aldersfordelte udgifter pr. capita stiger det offentlige forbrug med ca. ½ pct.om året i perioden efter 2005.<sup>3</sup> Dette dækker over en stigning i den offentlige beskæftigelse på ca. 0,2 pct. og en stigning i det offentlige varekøb på ca. 1½ pct. Antallet af offentligt ansatte stiger i perioden 2002 til 2005 med i alt 15.000 personer, hvorefter den årlige forøgelse i den offentlige beskæftigelse reduceres til ca. 2.000 personer.

De offentlige investeringer antages at vokse 2 pct. om året.

- 3) Omkring 2/3 af det offentlige forbrug antages at kunne aldersfordeles. Denne del, der bl.a. dækker udgifter til uddannelse, sygehuse og ældrepleje, vokser svarende til demografien. Den resterende del, der bl.a. dækker over udgifter til administration, politi og militær, antages at være konstant i faste priser.

## II.3 Udsigterne for dansk økonomi frem til 2010

**Gunstig udgangssituation for dansk økonomi kan give positivt forløb...**

Dansk økonomi står ved indgangen til det næste årtusinde trods en stor offentlig gæld og udlandsgæld i en gunstig situation. Der er overskud på de offentlige finanser og på betalingsbalancen, og økonomien er karakteriseret ved en lav ledighed og en lav inflation. Fremskrivningen viser et muligt forløb, hvor overskuddet på betalingsbalancen udbygges, og de offentlige finanser holdes i balance. Herved kan den offentlige gældskvotende nedbringes og udlandsgælden kan være væk i 2010. Fremskrivningen forudsætter, at ledigheden kan fastholdes omkring det nuværende niveau, samtidig med at løn- og priskonkurrenceevnen holdes uændret.

**....hvis afgørende forudsætninger om økonomisk politik, arbejdsmarked og opsparing holder**

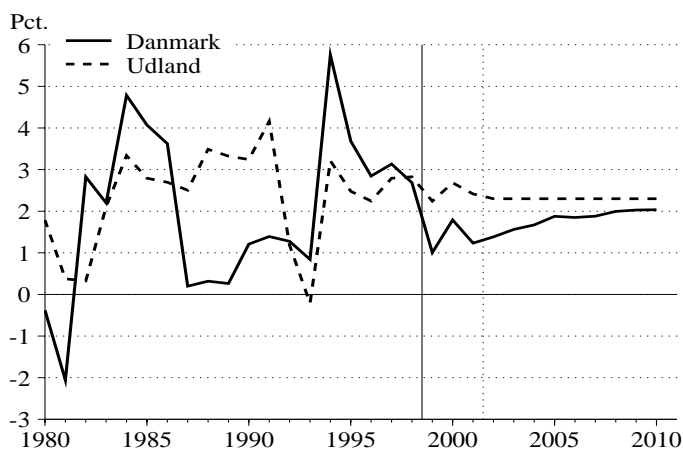
Dette meget positive forløb for dansk økonomi bygger på en række forudsætninger, som er beskrevet i det foregående afsnit. En række af disse antagelser kan opfattes som afgørende og nok optimistiske. Derfor illustreres i det efterfølgende afsnit fremskrivningens følsomhed overfor udvalgte centrale antagelser om opsparingsadfærden, den økonomiske politik og arbejdsmarkedet. Den beskrevne fremskrivning illustrerer, at den gunstige udgangssituation, dansk økonomi befinder sig i, gør det muligt at få en udvikling, hvor gældsafvikling sker relativt hurtigt, og balanceproblemerne i dansk økonomi ikke genopstår. Forløbet fordrer imidlertid, at en række kritiske forudsætninger er overholdt, og følsomhedsanalyserne viser, at relativt små ændringer i disse forudsætninger kan give et væsentligt mindre positivt billede af dansk økonomi de næste 10 år.

### Udsigterne i hovedtræk

**BNP-vækst lavere end i udlandet de næste 10 år**

Den årlige reale vækst i BNP forventes at være væsentligt under de senere års høje vækstrater. Væksten i BNP ligger i hele fremskrivningen under 2 pct., hvilket er ca. ½ pct.point lavere end i udlandet jf. figur II.1 og tabel II.4. I slutningen af perioden sker der dog en tilnærmelse af den danske vækst til væksten i udlandet.

Figur II.1 BNP-vækst i Danmark og i udlandet



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

**Fald i  
arbejdsstyrken  
reducerer væksten**

Den lavere vækst frem til 2010 skal primært ses i sammenhæng med udviklingen i arbejdsstyrken. På længere sigt er det udviklingen i arbejdsstyrken, produktiviteten og den langsigtede ledighed, der er bestemmende for udviklingen i den potentielle produktion og dermed også for udviklingen i faktisk BNP.

**Ledigheden falder  
fordi arbejdsstyrken  
reduceres**

Den begrænsede BNP-vækst er ikke tilstrækkelig til at holde beskæftigelsen oppe på det nuværende niveau. Trods fortsat stigning i den offentlige beskæftigelse falder den private beskæftigelse i fremskrivningen så meget, at den samlede beskæftigelse reduceres med ca. 25.000 personer i perioden 1999-2010. Samtidig reduceres arbejdsstyrken med omkring 40.000 personer primært som følge af den demografiske udvikling. Ledigheden kan derfor reduceres med 15.000 personer. Ledighedsniveauet bliver derved 145.000 i 2010, svarende til ca. 5 pct. af arbejdsstyrken.

Tabel II.4

Hovedtal for dansk økonomi frem til 2010

	1980-98	1999-01	2002-05	2006-10	1998	2010
	----- Pct. -----				-- Niveau --	
Privat forbrug	1,9	1,3	2,0	2,6	520	667
Offentligt forbrug	1,7	1,2	1,0	0,5	252	278
Boliginvesteringer	-0,2	-1,7	3,4	2,6	40	50
Erhvervsinvesteringer	4,2	1,1	0,3	1,8	176	201
Offentlige investeringer	-1,0	0,5	2,0	2,0	20	24
Lagerinv., bidrag til vækst	0,0	-0,2	0,1	0,0	7	3
Indenlandsk efterspg. i alt	1,9	0,9	1,6	2,0	1015	1223
Eksport	4,3	2,9	3,3	3,7	392	585
heraf: Industrieksport	4,9	3,5	4,8	5,2	198	342
Import	3,9	1,7	3,4	3,8	387	560
<b>BNP</b>	<b>2,0</b>	<b>1,3</b>	<b>1,6</b>	<b>2,0</b>	<b>1021</b>	<b>1248</b>
	----- Pct. -----				1990=100	
Forbrugerpriser	4,3	2,2	1,3	1,3	114	137
Timeløn	5,3	3,8	3,7	3,4	133	205
Kontantpris	4,7	1,5	1,4	1,5	153	182
	---- Årlig ændring i 1000 pers.----				1000 pers.	
Beskæftigelse	10	-3	-3	2	2685	2670
heraf: Offentlig	7	8	6	1	805	858
Privat	3	-11	-9	0	1879	1812
Ledighed	1	-3	3	-8	183	143
Arbejdsstyrke	11	-7	0	-7	2867	2813
Pensionister, efterløn mv.	15	0	8	17	1061	1177
	----- Pct. af arbejdsstyrken -----					
Ledighed	9,2	5,8	6,5	5,7	6,4	5,1
	----- Pct. af BNP -----					
Betalingsbalancen	-1,0	0,6	1,5	2,3	-1,3	2,8
Offentlig saldo	-1,8	1,6	0,4	0,1	0,9	0,4
Udlandsgæld	32,7	21,3	14,4	3,9	24,0	-1,5
<b>ØMU-gæld<sup>a</sup></b>	<b>63,7</b>	<b>51,4</b>	<b>45,3</b>	<b>38,8</b>	<b>55,6</b>	<b>36,0</b>

a) I fremskrivningen antages ændringen i ØMU-gælden at være lig den offentlige saldo.

Anm.: Tallene i de fire første kolonner angiver gennemsnittet for perioderne. Niveautallene i øverste del af tabellen er angivet i mia. 1990-kr.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

**Overskud på betalingsbalance fastholdes**

Væksten i import og eksport er i fremskrivningen den samme, og vækstbidraget fra udenrigshandlen er derfor stort set nul. Da eksporten i udgangspunktet er omkring 40 mia. kr. større end importen, indebærer ens stigningstakter i import og eksport, at handelsbalancen forbedres gennem fremskrivning. Samtidig reduceres rentebetalingerne i takt med, at udlandsgælden falder. Betalingsbalancen forbedres således både af stigende handelsbalanceoverskud og faldende rentebetalinger, og overskuddet er så stort, at udlandsgælden ifølge beregningerne kan være væk i 2010.

**Udlandsgæld kan være væk i 2010**

**Den offentlige gæld falder lidt**

Den offentlige saldo forbliver positiv igennem det meste af fremskrivningsperioden, og den offentlige gæld falder lidt. Målt i forhold til BNP falder gælden fra 56 pct. i 1998 til 36 pct. i 2010. Udviklingen på den offentlige saldo påvirkes positivt af faldende rentebetalinger, men stigende udgifter til overførsler påvirker saldoen negativt.

**Ledighed omkring det langsigtede niveau**

Fremskrivningen bygger på en antagelse om, at den langsigtede ledighed er i størrelsesordenen 5-6 pct. I perioden fra 1999 og frem til slutningen af den mellemfristede fremskrivning ligger den faktiske ledighed på eller over dette niveau. Mod slutningen falder ledigheden imidlertid som følge af et demografisk betinget fald i arbejdsstyrken. Faldet i ledigheden påvirker lønstigningerne. I gennemsnit stiger lønningerne med 3½ pct. årligt over perioden 2002-2010, hvilket svarer til lønstignings-takten i udlandet. Den faldende ledighed i slutningen af fremskrivningen indebærer imidlertid, at lønstigningerne forøges. En tendens til mangel på arbejdskraft ved uændret lønniveau kan derved meget vel blive en af udfordringerne for dansk økonomi på lidt længere sigt.

**Tendens til større lønstigninger**

**Privat forbrug, investeringer og opsparing**

**Forbrugskvotefalder som følge af lavere formue-/indkomstforhold**

Det private forbrug vokser med ca. 2½ pct. om året i perioden 2002-2010, hvilket er lidt mindre end væksten i den disponible indkomst, som vokser med knap 3 pct. om året, jf. tabel II.5. Som følge heraf falder forbrugskvoten, og opsparingen øges. Den faldende forbrugskvotefalder skal ses på baggrund af udviklingen i den private sektors formue, der i perioden 2002-2010

realt kun vokser ca. 1½ pct. om året. En lille forøgelse af den private sektors finansielle formue domineres i fremskrivningen af, at værdien af boligbeholdningen falder i forhold til den disponible indkomst. Den samlede forbrugsbestemmende formue falder derfor i forhold til indkomsten, jf. figur II.2.

### Formuen påvirket af kontantprisen på boliger

Udviklingen i formuen er i væsentligt omfang domineret af udviklingen i kontantprisen på boliger. Det er i fremskrivningen antaget, at den relative kontantpris – dvs. kontantprisen relativt til deflatoren for boliginvesteringer – er stort set konstant. Da deflatoren for boliginvesteringer som følge af relativt lave produktivitetstigninger i bygge- og anlægssektoren vokser lidt hurtigere end forbrugerpriserne, øges den reale kontantpris – dvs. kontantprisen relativt til deflatoren for det private forbrug – med ca. 0,2 pct. årligt.

### Højere kontantpris vil øge forbrugskvoten og forværre betalingsbalancen

Antagelserne om kontantprisudviklingen er afgørende for den fremtidige udvikling i forbrugskvoten og dermed opsparingen. En større kontantprisstigning vil reducere faldet i forbrugskvoten og dermed forringe opsparingen og betalingsbalancen. For en illustration af betydningen af en anden udvikling i forbrugskvoten henvises til følsomhedsanalyserne i afsnit II.4.

*Tabel II.5 Privat forbrug, formue og kontantpriser*

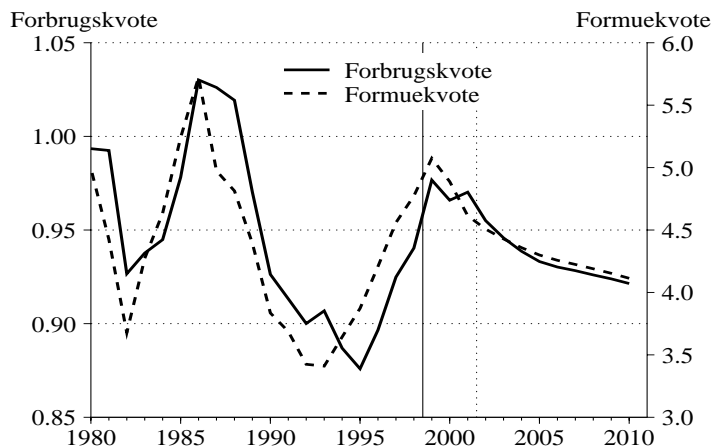
	1980-98	1999-01	2002-05	2006-10	1998	2010
	----- Pct. -----				-- Niveau <sup>a</sup> --	
Privat forbrug	1,9	1,3	2,0	2,6	520	667
Disponibel realindkomst	2,0	0,7	3,0	2,8	548	722
Real forbrugsbestem. formue	2,2	-0,4	1,2	1,9	2616	2971
Real kontantpris	0,9	-0,7	0,1	0,2	•	•
	----- Niveau -----					
Forbrugskvot	0,95	0,97	0,94	0,93	0,94	0,92

a) Mia. 1990-kr.

Anm.: Tallene i de fire første kolonner angiver gennemsnittet for perioderne.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Figur II.2 Forbrugskvote og formuekvote



Anm.: Forbrugskvoten er defineret som det samlede private forbrugs andel af den disponible indkomst i henhold til SMEC's definition. Formuekvoten er defineret som den forbrugsbestemmende formue i forhold til den disponible indkomst – begge i henhold til SMEC's definition.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

## Lav vækst i investeringerne

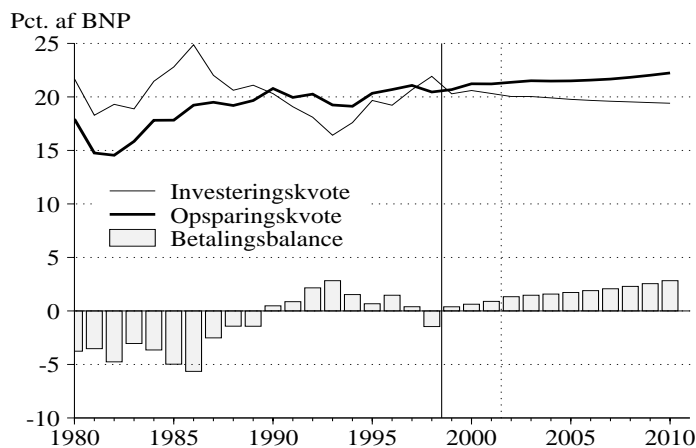
Mens det private forbrug som følge af væksten i de disponible indkomster vokser hurtigere end BNP, er væksten i investeringerne relativt lav. De samlede investeringer vokser således kun omkring 1¼ pct. om året. Investeringskvoten er dermed svagt faldende i fremskrivningen. Niveaue for investeringerne bestemmer udviklingen i kapitalapparatet. I fremskrivningen indebærer niveauet for investeringerne, at den historiske trend i kapitalapparatet relativt til produktionen og indsatsen af arbejdskraft videreføres.<sup>4</sup>

- 4) I perioden 1980-98 faldt kapitalapparatet målt i forhold til BNP med gennemsnitligt 0,4 pct om året, mens der i fremskrivningen ligger et fald på 0,3 pct. p.a. for perioden 2002-2010. Kapitalapparatet målt i forhold til beskæftigelsen (K/L-forholdet) stiger i fremskrivningen årligt med 1,5 pct. (2002-2010), hvilket er lidt mere end perioden 1980-1998, hvor K/L-forholdet årligt steg med 1,2 pct.

### Lille fald i investeringer og stigning i opsparing betyder forbedring af betalingsbalance

Udviklingen i opsparings- og investeringskvoterne er bestemmende for betalingsbalanceudviklingen, jf. figur II.3. Det fremgår af figuren, at en stigende opsparingskvote kombineret med en svagt faldende investeringskvote leder til et stigende betalingsbalanceoverskud. Den samlede investeringskvote falder fra 20,3 pct. af BNP i 1999 til 19,4 i 2010, mens opsparingskvoten øges fra 20,7 pct. af BNP til 22,2 i den samme periode. Tilsammen betyder dette en forbedring af betalingsbalancen på 2,4 pct.point af BNP.

Figur II.3 Samlet opsparings- og investeringskvote samt betalingsbalance



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og beregninger.



## Arbejdsmarkedet, lønninger og priser

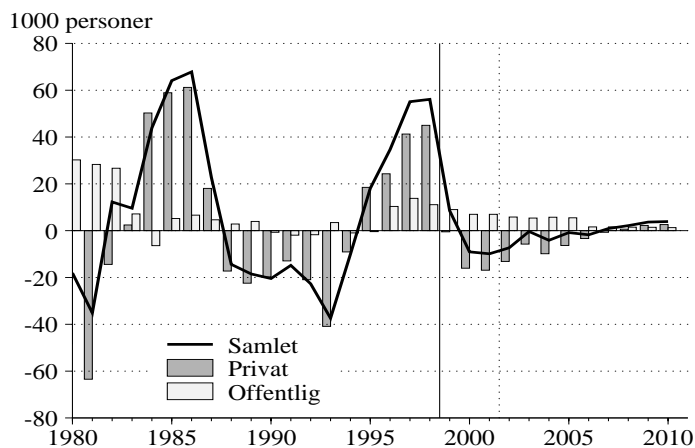
### **Samlet beskæftigelse falder – trods stigning i offentlig beskæftigelse**

Den relativt lave vækst i produktionen indebærer, at beskæftigelsen falder svagt de første år af fremskrivningen. På baggrund af en årlig vækst i produktionen i de private erhverv på 1,7 pct. i perioden 1999-2005 og en produktivitetsvækst på 2,3 pct. om året falder den private beskæftigelse med ca. ½ pct. eller ca. 10.000 personer årligt. Den offentlige beskæftigelse antages at øges med ca. 7.000 personer årligt frem til 2005. I den sidste del af fremskrivningen vendes faldet i den private beskæftigelse til en svag fremgang, mens stigningen i den offentlige beskæftigelse antages at blive mindre. Den samlede beskæftigelse reduceres med knap 20.000 personer over perioden 1998-2010 fordelt med en stigning i den offentlige beskæftigelse på godt 50.000 og et fald i den private på knap 70.000, jf. figur II.4.

### **Ledigheden falder som følge af fald i arbejdsstyrken**

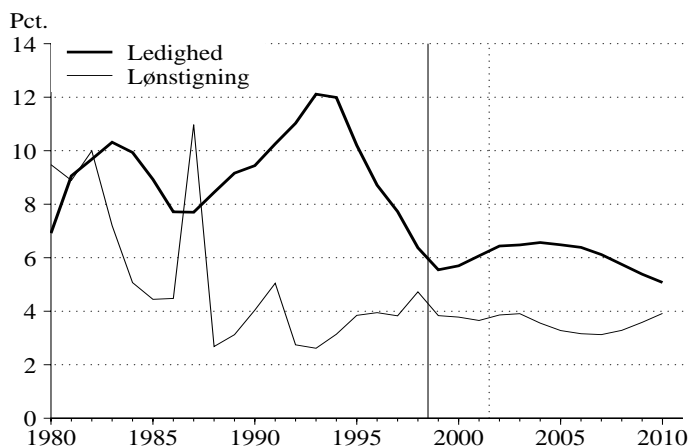
Trods faldet i den samlede beskæftigelse falder ledigheden. Dette skyldes et demografisk betinget fald i arbejdsstyrken. De første år udviser fremskrivningen en lille stigning i ledigheden, fordi væksten i efterspørgslen og dermed produktionen er lav. Den deraf følgende svage udvikling i beskæftigelsen er et resultat af opbremsningen af dansk økonomi efter flere års højkonjunktur, jf. kapitel I. Mod slutningen af fremskrivningen begynder ledigheden at falde. Faldet kan udelukkende tilskrives faldet i arbejdsstyrken, der alene fra 2005 til 2010 reduceres med over 30.000 personer. Dette fald, kombineret med en lille stigning i den private og offentlige beskæftigelse, presser ledigheden ned, således at ledigheden i 2010 er 5,1 pct. af arbejdsstyrken – med en faldende tendens, jf. figur II.5. Udviklingen i ledigheden indikerer, at presset på arbejdsmarkedet i fremtiden kan blive stort.

Figur II.4 Beskæftigelse



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

Figur II.5 Ledighed og lønstigningstakt



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

### **Udvikling i arbejdsstyrken reducerer væksten**

Udviklingen i arbejdsstyrken er sammen med produktivitetsvæksten og ændringer i den strukturelle ledighed bestemmende for udviklingen i den potentielle produktion. Siden 1966 er arbejdsstyrken i gennemsnit vokset med 0,7 pct. om året, hvilket for  $\frac{2}{3}$  vedkommende skyldes et større antal personer i den erhvervsdygtige alder, mens resten skyldes stigende erhvervsfrekvens – helt overvejende for kvindernes vedkommende. I perioden fra 1999 til 2010 reduceres arbejdsstyrken i henhold til fremskrivningen med 0,2 pct. om året, hvilket dækker over et fald i den aggregerede erhvervsfrekvens og en stigning i antallet af personer mellem 15 og 64 år. Vendingen i arbejdsstyrkeudviklingen bidrager isoleret til, at væksten i den potentielle produktion er næsten 1 pct.point lavere i de kommende år i forhold til perioden 1966-1998. Det er også på denne baggrund, at de relativt lave BNP-vækstrater i fremskrivningen skal ses.

### **Lavere ledighed giver lønstigninger**

I fremskrivningen indebærer den lavere ledighed, at lønstigningerne tiltager imod slutningen af perioden. De senere års strukturforbedrende reformer på arbejdsmarkedet er antaget at være tilstrækkelige til at sikre, at lønningerne udvikler sig nogenlunde parallelt med udlandet de første år af fremskrivningen. Årlige lønstigninger på ca.  $3\frac{1}{2}$  pct. er i et historisk perspektiv små, men skal dels ses i lyset af arbejdsmarkedsreformerne, dels ses på baggrund af tilsvarende lave prisstigningstakter. Reallønnen vokser således i fremskrivningen med gennemsnitligt ca. 2 pct. om året, svarende til produktivitetstigningstakten.

### **Arbejdsmarkeds- reformerne har reduceret det langsigtede niveau for ledigheden – men hvor meget?**

Det er forbundet med stor usikkerhed at vurdere effekten af de senere års arbejdsmarkedsreformer, og dermed hvor langt ledigheden kan nedbringes uden, at løn- og prisstigninger udgør en alvorlig fare for vores konkurrenceevne. I fremskrivningen er det antaget, at det langsigtede ledighedsniveau, som er foreneligt med uændret løn- og priskonkurrenceevne er på 5-6 pct. Ifølge finansministeriets skøn var strukturledigheden i 1999 på ca. 6 pct.<sup>5</sup> Antagelsen, om at den langsigtede ledighed i fremskrivningen ligger på 5-6 pct., indebærer derfor, at de senere års arbejdsmarkedsreformer

5) Finansministeriet (1999): *Finansredegørelse 98/99*, København.

fastholdes. Det kan dog ikke afvises, at yderligere tiltag med henblik på at forøge arbejdsmarkedets fleksibilitet er nødvendige for, at fremskrivningens positive forløb med lav ledighed og moderat lønudvikling kan blive til virkelighed. I afsnit II.4 illustreres konsekvensen af, at det langsigtede ledighedsniveau antages at være 6-7 pct. Som det fremgår, bliver udviklingen mærkbart mindre positiv.

### **Selv under optimistiske antagelser er der tegn på problemer**

Selv under antagelse af, at det langsigtede ledighedsniveau ligger på 5-6 pct. af arbejdsstyrken, indikerer fremskrivningen, at arbejdsmarkedet vil blive flaskehalsen i dansk økonomi. Mod slutningen af fremskrivningen er løn- og prisstignings-takten således mærkbart over udlandets, og udviklingen i løn- og prisinflationen indikerer fortsatte og forstærkede problemer, hvis man ser ud over fremskrivningens horisont.

### **Den offentlige sektor**

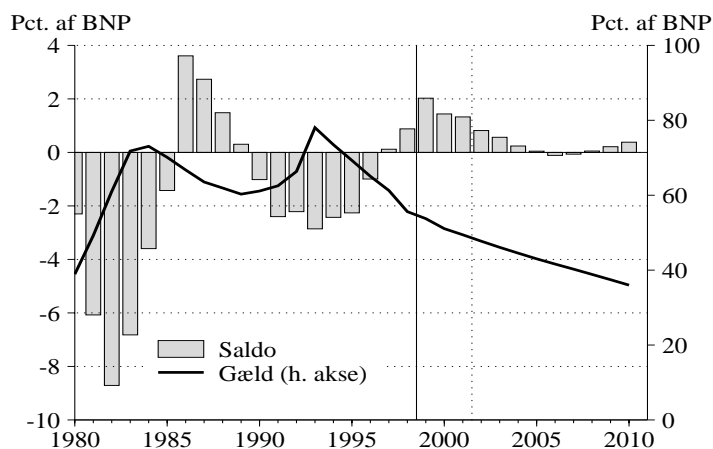
#### **Lille overskud på de offentlige finanser og fald i gældskvote**

Den offentlige sektors finanser er blevet markant forbedret i den seneste højkonjunktur. I 1993 havde den offentlige sektor et underskud på næsten 3 pct. af BNP, hvilket i 1999 ventes vendt til et overskud på godt 2 pct. af BNP. I fremskrivningen reduceres overskuddet, så det i 2010 er på ca. ½ pct. af BNP. Overskuddet på de offentlige finanser og væksten i BNP indebærer, at den offentlige gæld i fremskrivningen reduceres fra 56 pct. af BNP i 1998 til 36 pct. i 2010, jf. figur II.6.

#### **Stor usikkerhed**

Den offentlige saldo er stærkt konjunkturfølsom, og det faktiske overskud kan bl.a. derfor let blive både betydeligt større og betydeligt mindre end det, der ligger i fremskrivningen. Foruden risikoen for konjunkturmæssige påvirkninger er der en lang række forhold, der kan påvirke udviklingen på den offentlige saldo. Mest oplagt påvirkes de offentlige finanser af den økonomiske politik – dvs. skattepolitikken og den offentlige udgiftspolitik. Ud over konjunkturudviklingen og den økonomiske politik vil den offentlige saldo også blive påvirket af udviklingen på arbejdsmarkedet, det private forbrug osv. I afsnit II.4 illustreres betydningen for bl.a. den offentlige saldo af ændrede antagelser om den økonomiske politik, arbejdsmarkedet og den private opsparing. Det fremgår

Figur II.6 Offentlig saldo og gæld



Anm.: Den offentlige gæld er ØMU-gælden. I fremskrivningen antages ændringen i ØMU-gælden at være lig med den offentlige sektors saldo.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og beregninger.

heraf, at ændrede forudsætninger kan resultere i en betydeligt mere negativ udvikling på de offentlige finanser.

### Primært overskud kan reducere gæld men overskuddet falder

Udgangspunktet for de offentlige finanser er trods en stor gæld gunstigt. Den offentlige saldo udviser i 1999 et overskud på omkring 25 mia. kr. Fraregnes renteudgifterne, er det primære overskud på over 40 mia. kr. Et så stort primært overskud giver mulighed for en hurtig gældsreduktion. Det faktiske overskud reducerer gælden, hvorved renteudgifterne falder. Herved øges overskuddet, og reduktionen af gælden kan gå endnu stærkere. I fremskrivningen fastholdes det primære overskud i hele perioden, men det reduceres fra ca. 3½ pct. af BNP til under 1 pct. af BNP.

### Større udgifter til pensioner

Mens renteudgifterne i sig selv bidrager til en forbedring af de offentlige finanser, bidrager især større overførselsindkomster til en forværring. Dette hænger primært sammen med, at

antallet af modtagere af efterløn og overgangsydelse samt folke- og førtidspension øges med næsten 120.000 personer frem til 2010.

### **Uændret skattetryk**

Det samlede skattetryk er stort set uændret fra 2002 til 2010. Det er antaget, at skattesatserne fastholdes på det niveau, de har efter, at pinsepakken er indfaset. Dette indebærer i praksis, at det indirekte skattetryk reduceres en smule, fordi inflationen udhuler provenuet fra punktafgifterne, der primært tager form af stykafgifter. Til gengæld øges det direkte skattetryk målt i forhold til BNP en smule. Dette hænger sammen med, at store pensionsudbetalinger bidrager til øgede skatteindtægter.

### **Offentligt forbrug antages at stige 1 pct. frem til 2005....**

Udgifterne til offentligt forbrug og investeringer følger af antagelserne beskrevet i afsnit II.2. Antagelserne indebærer, at udgifterne til offentligt forbrug og investeringer vil udgøre den samme andel af BNP i 2010 som i 1998. Frem til 2005 er det i overensstemmelse med regeringens målsætning antaget, at det offentlige forbrug årligt stiger med 1 pct. Dette er en betydelig afdæmpning i forhold til de seneste års vækst. Siden 1980 er det offentlige forbrug i gennemsnit steget 1½ pct. om året og siden 1993 har den årlige vækst i det offentlige forbrug været ca. 2½ pct. i gennemsnit. Efter 2005 er det antaget, at det offentlige forbrug stiger svarende til, at de aldersfordelte udgifter i faste priser er konstante pr. individ i de enkelte aldersgrupper. Dette indebærer i praksis en afdæmpning af den årlige forbrugsvækst til ca. ½ pct. I lyset af den historiske stigning i det offentlige forbrug, herunder problemerne med at overholde hensigtserklæringerne om en årlig vækst på 1 pct., kan dette opfattes som en meget restriktiv forudsætning. Øget forventningspres fra befolkningen kan lede til øgede udgifter, og hvis den gunstige udvikling for dansk økonomi bliver til virkelighed, kan fortsatte serviceforbedringer være fristende. I afsnit II.4 vises, at en permanent forøgelse af vækstraten i det offentlige forbrug til 1 pct. vil forværre den offentlige saldo markant, og bringe gældsreduktionen til ophør.

### **...men kun ½ pct. herefter**

## II.4 Følsomhedsanalyser

Den positive udvikling i dansk økonomi, der tegner sig de næste 10 år, er et resultat af en lang række forudsætninger og antagelser, hvoraf nogle er helt afgørende for resultatet. I det følgende illustreres følsomheden overfor en række centrale antagelser om adfærden og den økonomiske politik. I følsomhedsanalyserne er der hovedsageligt fokuseret på konsekvenserne for ledighedsudviklingen samt for udviklingen i den offentlige saldo, men også konsekvenser for konkurrenceevne og betalingsbalance skitseres. Forskellige økonomiske påvirkninger af dansk økonomi kan have forskellige effekter på kort og lang sigt. For at få belyst disse effekter er der i dette afsnit anlagt et lidt længere perspektiv end i forbindelse med gennemgangen af grundforløbet. Følsomhedsanalyserne beskrives derfor helt frem til 2020. I bilagstabel II.1 findes en oversigt over følsomhedsanalyserne.

### Strukturerne på arbejdsmarkedet

#### **Løn- og pris-konkurrenceevnen er afgørende for dansk økonomi**

Løn- og prisstigningerne er afgørende for udviklingen i konkurrenceevne, beskæftigelse og betalingsbalance. I fremskrivningen er det antaget, at løn- og priskonkurrenceevnen fastholdes uændret frem til 2010. På baggrund af den historiske udvikling i løn- og priskonkurrenceevnen kan dette imidlertid anses for at være en relativt optimistisk forudsætning. Siden fastkursregimet blev introduceret i 1982, er den danske lønkonkurrenceevne således blevet forværret med gennemsnitligt 0,4 pct. pr. år, og priskonkurrenceevnen er forværret med gennemsnitligt over 2 pct. årligt.

#### **Arbejdsmarkedsreformerne har virket**

Den ugunstige udvikling i priskonkurrenceevnen hænger hovedsageligt sammen med en svagere produktivitetsudvikling i Danmark end i udlandet, men skyldes formentlig også forskelle i varemarkedernes opbygning og funktion samt udviklingen i profitter, afgifter mv. Tilsvarende har primært strukturelle stivheder på arbejdsmarkedet givet sig udslag i højere danske lønstigningstakter sammenholdt med udlandet. De seneste års reformer på det danske arbejdsmarked har imidlertid bidraget til, at udviklingen i lønstigningstakten har

været mere afdæmpet. Det nuværende lave ledighedsniveau på 150-160.000 personer ville have afstedkommet større lønstigninger end det, der har været tilfældet, hvis strukturerne på arbejdsmarkedet ikke var blevet forbedret gradvist gennem 1990'erne.

**Men usikkert hvad det langsigtede ledighedsniveau er**

Strukturreformer på arbejdsmarkedet medfører i praksis, at lønstigningerne fremover må forventes at være lavere end det, den historiske sammenhæng mellem lønstigninger, prisstigninger og ledighedsniveau mv. tilsiger. Det er dog forbundet med stor usikkerhed at måle effekten af de konkrete strukturelle forbedringer på den fremtidige lønudvikling og dermed også på den fremtidige udvikling i den internationale lønkonkurrenceevne.

**Betydningen af dårligere strukturer på arbejdsmarkedet**

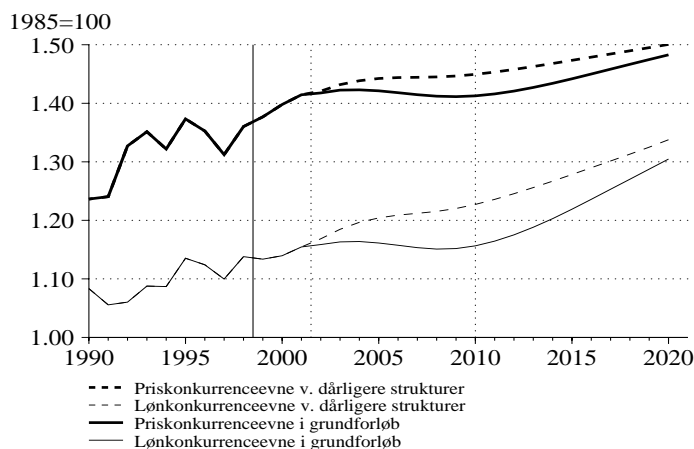
For at vurdere antagelserne vedrørende effekten af strukturreformerne betragtes en alternativ fremskrivning, hvor det langsigtede ledighedsniveau er højere. Konkret antages det langsigtede ledighedsniveau at udgøre 6-7 pct. af arbejdsstyrken i den alternative fremskrivning mod 5-6 pct. i grundforløbet. Den alternative fremskrivning kan opfattes som en illustration af, hvad der kan ske, hvis strukturerne på arbejdsmarkedet er dårligere end antaget i grundforløbet.

**Konkurrenceevne forværres med 5 pct. i alternativ fremskrivning**

Antages det langsigtede ledighedsniveau at være 6-7 pct. vil lønkonkurrenceevnen være forværret med godt 5 pct. i år 2010 i forhold til grundfremskrivningen, jf. figur II.7. Priskonkurrenceevnen forværres over samme periode med i alt 2-3 pct.



Figur II.7 Løn- og priskonkurrenceevne



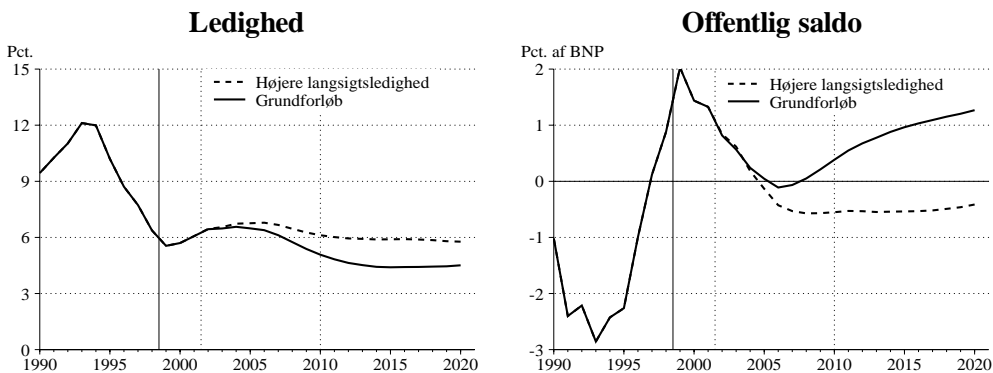
Anm.: En stigning i indekset indikerer en forværring af konkurrenceevnen

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

### Højere lønstigninger kan eliminere det offentlige overskud og øge ledigheden

Højere løn- og prisstigninger medfører, at dansk producerede varer og tjenester bliver relativt dyrere på de internationale markeder, og at varer og tjenester produceret i udlandet bliver relativt billigere i Danmark. En forværring af dansk konkurrenceevne slår derfor ud i form af reduceret eksport og forøget import. Dette forværrer betalingsbalancen og reducerer produktionen i Danmark. Den lavere indenlandske produktion medfører stigende ledighed og dårligere offentlige finanser. Forværres løn- og priskonkurrenceevnen i ovennævnte størrelsesorden, vil ledigheden i 2010 være omkring 30.000 personer højere end i grundfremskrivningen, og såvel betalingsbalancen som den offentlige saldo vil forværres med omkring 1 pct. point af BNP, jf. figur II.8. Føres fremskrivningerne baseret på de alternative antagelser omkring arbejdsmarkedsstrukturene længere frem, indikerer beregningerne, at den højere ledighed vil forringe den offentlige saldo permanent i størrelsesordenen 2 pct. af BNP.

Figur II.8 Effekt af forværret konkurrenceevne



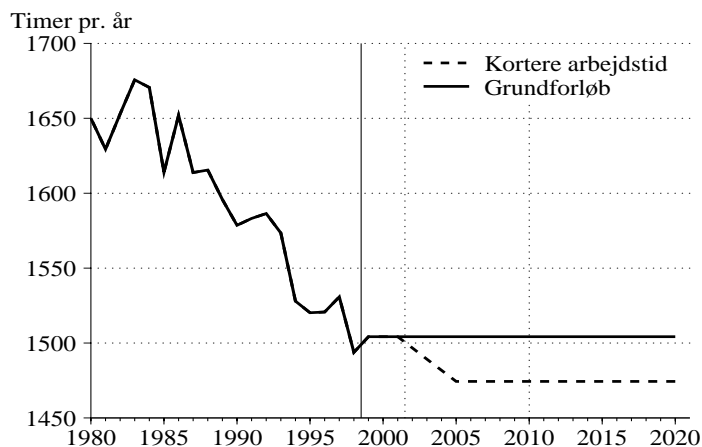
Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

## Arbejdstiden

### Arbejdstiden er faldet markant

Arbejdstiden er faldet markant. Siden 1948 er den gennemsnitlige arbejdstid faldet 0,8 pct. om året, mens faldet siden midten af 1970'erne har været 0,5 pct. årligt. Faldet i arbejdstiden er sket i takt med, at den generelle velstand er øget, og kortere arbejdstid kan opfattes som et alternativ til øget materiel velstand. I grundfremskrivningen antages den årlige arbejdstid at være konstant. Antages alternativt, at den historiske udvikling siden 1970'erne fortsætter i de kommende år, vil den årlige arbejdstid falde yderligere. Som et forsigtigt alternativ er det derfor antaget, at arbejdstiden falder  $\frac{1}{2}$  pct. om året i perioden 2002-2005. Dette svarer til en samlet reduktion i den årlige arbejdstid på 30 timer eller lidt mindre end en uges ekstra ferie. Arbejdstiden, som antaget i grundforløbet, samt i den alternative fremskrivning er gengivet i figur II.9.

Figur II.9 Nedsat arbejdstid



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

### Lavere arbejdstid kræver flere offentligt ansatte

Et fald i den årlige arbejdstid vil reducere den offentlige sektors udbud af serviceydelser til borgerne<sup>6</sup>. Hvis der ikke sker produktivitetsstigninger som følge af den kortere arbejdstid, må antallet af offentligt ansatte øges for at kompensere for den kortere arbejdstid. Konkret viser beregninger, at en reduktion af den årlige arbejdstid på 30 timer i den alternative fremskrivning, kræver yderligere 15-20.000 ansatte i den offentlige sektor for at fastholde det samme serviceniveau som i grundforløbet.

### Kortere arbejdstid kan på kort sigt reducere ledigheden

På kort sigt kan en mulig konsekvens af kortere arbejdstid være, at såvel offentlige som private virksomheder må øge beskæftigelsen målt i antal personer for at kunne opretholde et givent service- og produktionsniveau. På kort sigt kan en kortere arbejdstid således reducere ledigheden under den afgørende forudsætning, at arbejdsmarkedet ikke er for tæt på kapacitetsgrænsen. Et fald i antallet af ledige bidrager til en forbedring af de offentlige finanser, men på lidt længere sigt vil

6) Effekten kan også komme via et fald i kvaliteten af de serviceydelser, som den offentlige sektor udbyder

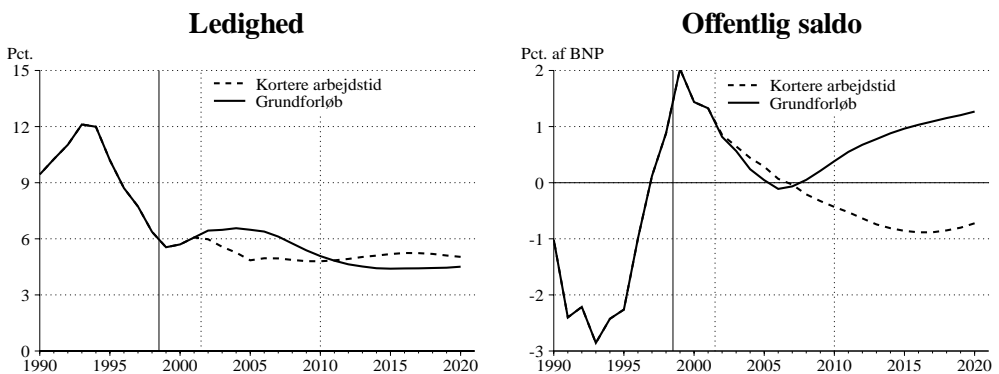
## Men på lang sigt er beskæftigelsen uændret

den faldende ledighed slå ud i stigende lønninger og tab af konkurrenceevne. Der vil finde en tilpasning sted, der for givne strukturer på arbejdsmarkedet vil betyde, at beskæftigelsen – målt i antal personer – på lang sigt vil være stort set uændret i forhold til grundforløbet, men hvor det samlede antal erlagte arbejdstimer i økonomien vil være reduceret, svarende til faldet i den årlige arbejdstid.

## Det offentlige overskud kan forsvinde

Et fald i arbejdstiden på 30 timer over perioden 2002-2005, der i den offentlige sektor neutraliseres ved at lade antallet af ansatte stige, vil påvirke den offentlige saldo negativt. Den offentlige saldo vil i 2010 – i lighed med betalingsbalancen – være forringet med 1 pct. af BNP i forhold til grundforløbet, mens ledigheden vil ligge på omtrent samme niveau, jf. figur II.10. På længere sigt vil effekten af en reduktion i arbejdstiden betyde en endnu mere udtalt forværring af den offentlige saldo. Beregningerne viser, at den offentlige saldo forværres med næsten 60 mia. kr. svarende til 2 pct. af BNP i 2020.

Figur II.10 Effekt af kortere arbejdstid



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

### **Kortere arbejdstid kan formørke udsigterne for dansk økonomi**

Arbejdstidsforkortelser er besnærende i et kortsigtet perspektiv, fordi det umiddelbart kan føre til en reduktion i ledigheden. På lidt længere sigt vil arbejdstidsforkortelsen imidlertid medføre en lavere produktion, forværret konkurrenceevne med en dårligere betalingsbalance til følge, en højere udlandsgæld samt en markant forværring af den offentlige saldo. Der vil på lang sigt ingen gevinster være i form af højere beskæftigelse.

### **Den økonomiske politik**

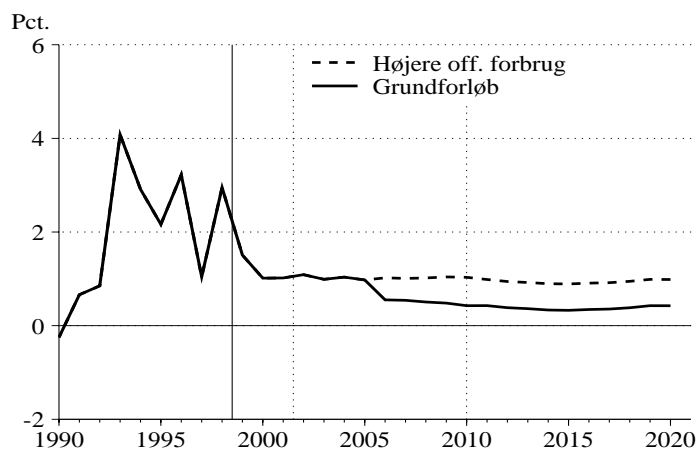
#### **Det offentlige forbrug er vokset meget**

Fremskrivningen til 2010 bygger på restriktive antagelser vedrørende den økonomiske politik. Væksten i det offentlige forbrug er således i overensstemmelse med regeringens erklærede politik antaget at blive 1 pct. årligt frem til 2005. Herefter antages stigningen i de offentlige udgifter til service m.v. at følge udviklingen i befolkningens størrelse og sammensætning. Det offentlige forbrug i faste priser er i perioden 1980-1998 årligt vokset over 1½ pct., og den gennemsnitlige vækst siden 1993 har været 2½ pct. Antagelsen om, at væksten i det offentlige forbrug begrænser sig til det demografiske behov, indebærer, at det offentlige forbrug vokser ½ pct. om året fra 2005.

#### **Fortsat pres for øgede offentlige udgifter**

Det er meget vanskeligt at fastsætte en rimelig eller blot "neutral" vækstrate i det offentlige forbrug. En vækst, der ligger ud over det demografisk betingede behov, indebærer et løft i serviceniveauet, der ligger ud over eventuelle produktivitetstigninger i den offentlige sektor. Hvis produktivitetsvæksten i den offentlige sektor imidlertid er mindre end i den private, vil serviceniveauet falde relativt til den generelle velstandsudvikling. Befolkningens forventninger til serviceydelser fra det offentlige overstiger uden tvivl det "uændrede" serviceniveau, som implicit ligger i grundforløbet fra 2005. I lyset af en stigende efterspørgsel og med udsigt til nedbringelse af såvel den offentlige gæld som udlandsgælden er der en betydelig risiko for, at politikerne vil øge de offentlige udgifter mere end antaget i grundforløbet. I figur II.11 er der vist et alternativt forløb, hvor den årlige vækst i det offentlige forbrug fastholdes på 1 pct. også i perioden efter 2005.

Figur II.11 Vækst i det offentlige forbrug



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

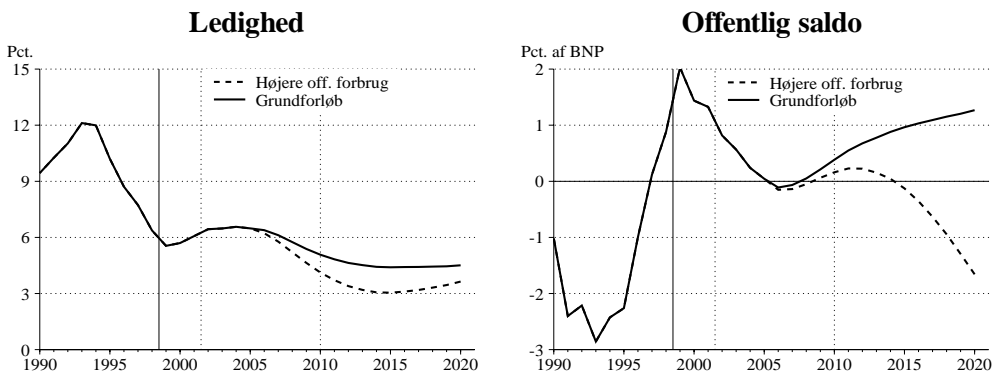
### Større offentlig beskæftigelse kan blive resultatet

I det alternative forløb stiger den offentlige beskæftigelse i perioden 2002 til 2010 med ca. 50.000 personer – svarende til 6.000 pr. år – mod 20.000 personer i grundforløbet. Til sammenligning er den offentlige beskæftigelse siden 1980 steget med gennemsnitligt over 6.000 personer årligt.

### Højere vækst i det offentlige forbrug kan forværre den offentlige saldo markant

En større offentlig beskæftigelse øger udgifterne til offentligt forbrug, men reducerer samtidig ledigheden og dermed udgifterne til overførselsindkomster. Den lavere ledighed indebærer, at lønstigningerne øges og konkurrenceevnen forværres. Dette forringer betalingsbalancen, og den positive indvirkning på ledigheden modvirkes. Effekten på den offentlige saldo er i perioden frem til 2010 relativt begrænset, jf. figur II.12. Den offentlige saldo er i 2010 kun knap 4 mia. kr. dårligere end i grundforløbet. Føres beregningerne længere frem, vokser forskellen imidlertid hurtigt. Antages den årlige vækst i det offentlige forbrug således at forblive 1 pct. vil den offentlige saldo i pct. af BNP i 2020 være 3 pct.point dårligere – svarende til næsten 90 mia. kr. – end, hvis det offentlige forbrug vokser svarende til regeringens målsætning frem til 2005 og herefter i takt med det demografisk betingede behov (ca. ½ pct.).

Figur II.12 Effekt af større offentligt forbrug



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

### Permanent stigning i det offentlige forbrug på 1 pct. uholdbart

Hvorvidt der er plads til en så betydelig forværring af den offentlige saldo, afhænger i høj grad af, hvordan den offentlige saldo ser ud på længere sigt, og dermed af de forudsætninger, der gøres om arbejdsstyrke, strukturerne på arbejdsmarkedet osv. Hvis der i udgangspunktet er et stort overskud, kan man naturligvis uden problemer anvende en andel af dette til øget offentligt forbrug. Hvis der derimod i udgangspunktet eksempelvis er ligevægt på den offentlige saldo, vil det være overordentligt problematisk at tillade en strukturel forværring af den indikerede størrelsesorden. Beregningerne tyder på, at der i fravær af skattestigninger eller kompenserende besparelser på de offentlige budgetter på længere sigt vil opstå en uholdbar udvikling på de offentlige finanser, hvis det offentlige forbrug permanent vokser 1 pct. om året.<sup>7</sup>

- 7) Hvis det eksempelvis antages, at arbejdsstyrken årligt øges med 10.000 personer i forhold til grundfremskrivningen – eksempelvis som følge af skabelse af flere skåne-/fleksjobs eller/og fordi efterlønsordningerne bevirker senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet – kan dette give plads til en vækst i det offentlige forbrug på 1 pct., uden at udviklingen på den offentlige saldo bliver uholdbar. En ekstra årlig stigning på 10.000 personer i arbejdsstyrken vil kræve, at den aggregerede erhvervsfrekvens – defineret som arbejdsstyrken i pct. af befolkningen mellem 15 og 64 år – øges med ca. 5 pct. point, sådan at den i 2020 er 0,82 mod 0,77 i grundforløbet.

## Privat forbrug og opsparing

### **Den private opsparing er faldet igennem 1990'erne...**

De senere års forbrugsvækst har reduceret den private opsparing og øget forbrugskvoten – defineret som den andel af den private sektors disponible indkomst, der anvendes til forbrug. Historisk set har der været en tydelig samvariation mellem forbrugskvoten og forholdet mellem formuen og den disponible indkomst. Den højere forbrugskvotende i de senere år kan derfor til dels begrundes i stigende boligpriser, der har øget den private sektors forbrugsbestemmende formue. Vækst-raterne i boligpriserne antages imidlertid at blive mere afdæmpede fremover, hvorved også værditilvæksten af bolig-beholdningen formindskes. Da boligbeholdningen indgår direkte i den private sektors forbrugsbestemmende formue er resultatet, at formuen fremover stiger mindre end indkomst-erne, således at formuekvoten vil reduceres. Dette leder til, at stigningen i forbrugskvoten vendes til et fald.

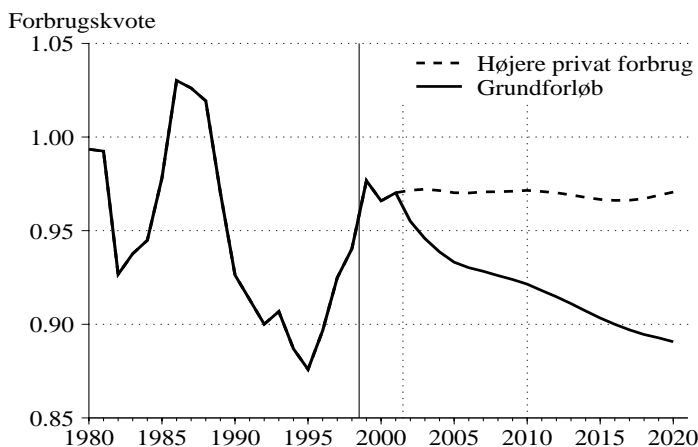
### **... forbrugskvoten antages at falde fremover**

### **Usikkerhed om den fremtidige udvikling i forbrugskvoten**

Niveauet for forbrugskvoten ligger på ca. 0,97 i konjunktur-årene 1999-2001, hvilket kun er en smule højere end gennemsnittet for perioden 1980-98. Det nuværende niveau for forbrugskvoten er væsentligt lavere end i højkonjunktoren i midtfirserne, hvor forbrugskvoten oversteg 1. I den alternative fremskrivning belyses konsekvenserne for dansk økonomi, såfremt niveauet for forbrugskvoten fastholdes på det nuværende niveau frem til 2020. Det alternative forløb, hvor forbrugskvoten fastholdes på sit nuværende niveau, er også gengivet i figur II.13.



Figur II.13 Højere privat forbrug



Anm.: Figuren viser det samlede private forbrugs andel af den disponible indkomst i henhold til SMEC's definition.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

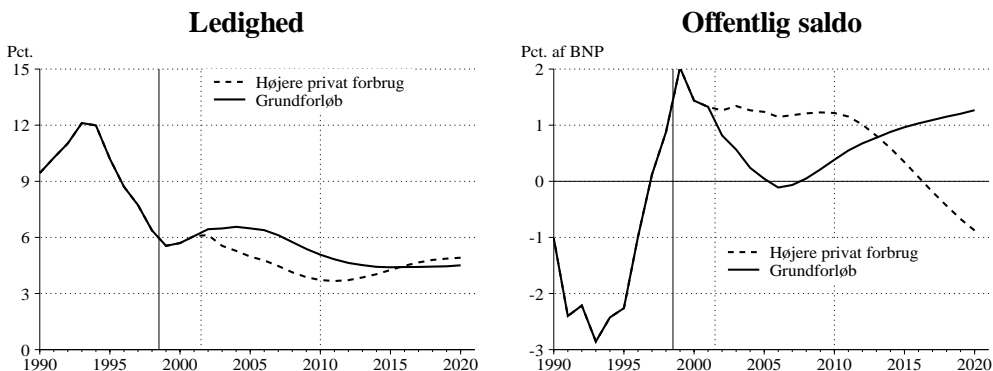
### Men mange grunde til at forbrugskvoten kan forblive høj

Der kan være mange grunde til, at forbrugskvoten ikke falder som antaget i grundforløbet. Hvis eksempelvis huspriserne fortsætter med at stige vil den resulterende formueudvikling trække forbrugskvoten opad. Et andet forhold, der kan trække forbrugskvoten opad, er den ændrede demografiske sammensætning. Jo flere ældre, der er i befolkningen, jo højere forbrugskvoté vil man forvente, fordi en større andel af befolkningen må forventes at begynde at nedbringe deres formuer.

### Højere forbrugsvækst kan have positive effekter på kort sigt

En højere forbrugskvoté øger det private forbrug. Denne stigning i den indenlandske efterspørgsel vil forøge virksomhedernes produktion og reducerer derved ledigheden med næsten 40.000 personer i 2010 i forhold til grundforløbet, jf. figur II.14. Samlet betyder dette, at BNP målt i faste priser er forøget med 2½ pct. i 2010. For fastholdte strukturer på vare- og arbejdsmarkedene vil en lavere ledighed imidlertid skabe et pres opad på lønninger og priser, og dette vil medføre en dansk konkurrenceevneforværring. Den højere forbrugsvækst vil der-

Figur II.14 Effekt af højere privat forbrug



Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

ved mindske eksporten. Da en del af det stigende forbrug vil falde på udenlandsk producerede varer, vil den højere forbrugsvækst ligeledes øge importen. Derfor vil betalingsbalancen blive markant forværret. I 2010 vil betalingsbalancen være forværret med omkring 3 pct.point af BNP i forhold til grundkørslen og forværres yderligere frem til år 2020.

**Men på lang sigt skaber kortere arbejdstid alvorlige balanceproblemer for dansk økonomi**

En højere forbrugsvækst indebærer en lavere opsparing og medvirker herigennem til, at den private sektors finansielle opsparing og formueakkumulation nedbringes væsentligt på lidt længere sigt. I 2010 vil den private sektors finansielle formue være forringet med over 20 pct. af BNP i forhold til grundforløbet. Den offentlige sektor vil umiddelbart blive positivt berørt af en højere forbrugsvækst som følge af den lavere ledighed. Den offentlige saldo er forbedret med ca. 1 pct. af BNP i forhold til grundkørslen i 2010. De langsigtede konsekvenser af det stigende private forbrug på den offentlige saldo er imidlertid særdeles ugunstige. Den forringede konkurrenceevne fører til stigende ledighed på lidt længere sigt. Beregningerne foretaget på baggrund af den alternative fremskrivning peger i retning af, at den offentlige saldo vil udvise et underskud i 2020 på omkring 1 pct. af BNP, og samlet set være forværret med over 2 pct. af BNP i forhold til grundforløbet.

## Samlede konsekvenser

### **Isolerede påvirkninger af dansk økonomi...**

De hidtil beskrevne følsomhedsanalyser har illustreret de isolerede effekter af mulige og ikke usandsynlige ændringer i antagelserne. Der er imidlertid intet, som forhindrer, at flere af de alternative antagelser kan indtræffe samtidigt. Konsekvenserne for dansk økonomi i tilfældet, hvor der sammenfaldende sker en stigning i den langsigtede ledighed, et fald i arbejdstiden, en stigning i det offentlige forbrug samt en stigning i forbrugstilbøjeligheden, belyses derfor efterfølgende. Ændringerne i hver af de enkelte forudsætninger i forhold til grundforløbet er af samme størrelse som ved de isolerede følsomhedsanalyser.

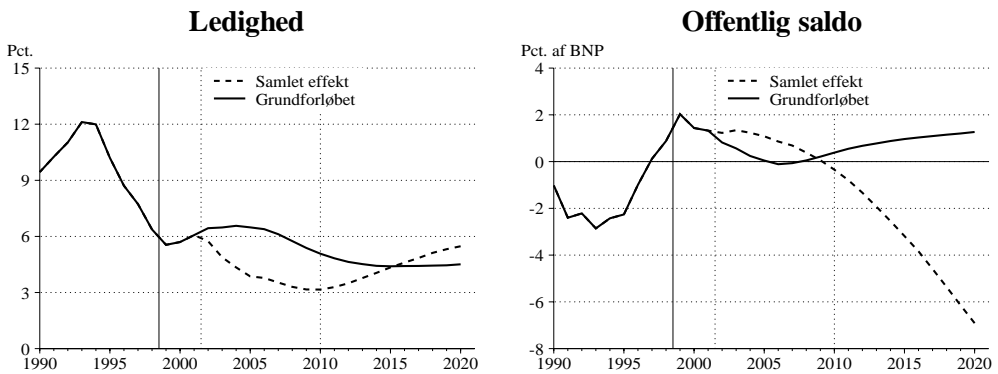
### **...kan i samspil have store effekter**

Betragtet hver for sig er effekterne af de isolerede ændringer i antagelserne ikke alarmerende. Udviklingen på de offentlige finanser bliver imidlertid markant, når flere af antagelsesændringerne indtræffer samtidigt, og underskuddet på saldoen vil således hurtigt blive uholdbart, jf. figur II.15. I en sådan situation vil der være behov for betydelige tilpasninger i form af besparelser eller skatteforhøjelser. Ledigheden forbedres på kort sigt som følge af det stigende forbrug samt den nedsatte arbejdstid. Antagelsen om en ændret langsigtet ledighed vil imidlertid uundgåeligt føre til en højere ledighed i forhold til grundforløbet. Kun strukturforbedringer kan rette op på det stigende langsigtede ledighedsniveau.

### **Stiller krav til den økonomiske politik**

Det skal understreges, at den skitserede udvikling for specielt den offentlige saldo ikke må ses som et forløb, der forventes realiseret, givet alle forudsætningerne skulle ændres samtidigt, idet der i praksis må forventes korrigerende politikændringer. Udviklingen illustrerer imidlertid omfanget af de udfordringer, som dansk økonomi kan komme til at stå over for, og hvilke krav der stilles til den økonomiske politik i fremtiden.

Figur II.15 Den samlede effekt af de ændrede antagelser



Anm.: Den stiplede kurve viser et forløb, hvor den langsigtede ledighed er 1 pct. højere end i grundforløbet, arbejdstiden er reduceret 30 timer, det offentlige forbrug fortsætter med en årlig vækst på 1 pct. også efter 2005, og hvor den private forbrugstilbøjelighed er uændret i forhold til 2001.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.

## II.5 Afrunding

### Gunstig udgangspunkt

Den økonomiske situation er gunstig for dansk økonomi. Det positive udgangspunkt er et resultat af gunstige konjunkturer og effekterne af de senere års arbejdsmarkedsreformer. Under en række forudsætninger kan den gunstige situation udnyttes til et positivt forløb, hvor underskuddet på de offentlige finanser undgås, betalingsbalanceoverskuddet fastholdes og udbygges. I det positive forløb er udlandsgælden elimineret i 2010, og ledigheden forbliver lav samtidig med, at løn- og priskonkurrenceevnen fastholdes. Et sådan positivt forløb er muligt, men det kræver bl.a. disciplin i den økonomiske politik, et velfungerende arbejdsmarked og en betydelig privat opsparing. Hvis de langsigtede udfordringer måtte vise sig at være mindre end forventet, eller hvis dansk økonomi udsættes for positive påvirkninger udefra, er den væsentligste konsekvens ved den relativt hurtige gældsafvikling, at de nuværende generationer kommer til at betale en større andel af omkostningerne ved gældsafviklingen i forhold til de kommende generationer.

## **Strukturerne på arbejdsmarkedet i fokus**

En central forudsætning for den positive udvikling er, at løn- og priskonkurrenceevnen kan opretholdes ved det givne ledighedsniveau. Fremskrivningen indebærer, at den faktiske ledighed er på 150-200.000 personer eller 5-7 pct. af arbejdsstyrken med en faldende tendens, når vi nærmer os 2010. Det kræver derfor en fortsat stram arbejdsmarkedspolitik, hvis lønstigninger ikke skal ødelægge de gunstige udsigter. De forudsatte lønstigninger implicerer, at strukturerne på arbejdsmarkedet er forenelig med en ledighed på lang sigt på mellem 5 og 6 pct. af arbejdsstyrken. Dette niveau ligger under Finansministeriets skøn for den strukturelle ledighed i 1998. Selv om de senere års vedtagne arbejdsmarkedspolitiske tiltag kan indebære yderligere forbedringer af arbejdsmarkedets funktionsmåde, er det et mindstekrav for det skitserede positive forløb, at de gennemførte reformer fastholdes. Et konjunkturtilbageslag med en midlertidig stigning i ledigheden må ikke bide sig fast i form af højere langsigtet ledighed.

## **Fald i arbejdsstyrke kan lede til mangel på arbejdskraft**

Fremskrivningen indebærer en faldende tendens i ledigheden. Dette fald drives bl.a. af et demografisk betinget fald i arbejdsstyrken på ca. 40.000 personer fra 1999 til 2010. Under antagelse af denne arbejdsstyrkeudvikling vil en kraftigere vækst i beskæftigelsen indebære, at ledigheden falder så meget, at mangel på arbejdskraft kan blive et væsentligt problem. Den fremtidige udvikling vil være stærkt afhængig af, hvordan økonomien reagerer på sådanne tendenser til mangel på arbejdskraft. Øget arbejdsudbud, en stram økonomisk politik og yderligere strukturforbedringer på arbejdsmarkedet kan afhjælpe problemerne. I fravær af sådanne løsninger eller i tilfælde af andre forhold, der forværrer situationen, vil resultatet sandsynligvis blive lønstigninger, tab af markedsandele og problemer med såvel betalingsbalancen som den offentlige saldo.

## **Kortere arbejdstid kan give problemer**

Tendensen til mangel på arbejdskraft kan blive forstærket, hvis den historiske tendens til, at arbejdstiden reduceres, fortsætter. Kortere arbejdstid kan på kort sigt reducere ledigheden, men vil på længere sigt reducere det samlede produktionsomfang og sætte de offentlige finanser under pres. Kortere arbejdstid reducerer skattegrundlaget, og med mindre man er villig til at acceptere en serviceforringelse af de offentlige velfærdsydelser,

betyder en kortere arbejdstid en stigning i antallet af offentligt ansatte. En reduktion på blot 30 timer i den årlige arbejdstid vil resultere i en vedvarende forværring af den offentlig saldo på skønsmæssigt ca. 2 pct. af BNP.

**Fortsat vækst i det offentlige forbrug på 1 pct. vil forværre de offentlige finanser markant**

En anden vigtig forudsætning er udviklingen i den offentlige beskæftigelse og andre offentlige udgifter. Siden 1980 er det offentlige forbrug i gennemsnit steget 1½ pct. årligt, og væksten i det offentlige forbrug har siden 1993 været 2½ pct. om året. I fremskrivningen er det antaget, at det offentlige forbrug frem til 2005 i overensstemmelse med regeringens plan årligt vokser med 1 pct. og derefter vokser svarende til det demografiske behov, hvilket indebærer en årlig stigning på ca. ½ pct. fra 2005 og frem. En sådan afdæmpning af stignings-takten i det offentlige forbrug er med baggrund i de historiske vækstrater og forventningspresset meget ambitiøs. Hvis stigningen i forlængelse af regeringens 2005-plan antages at forblive på 1 pct. om året vil den offentlige saldo blive forringet markant. I 2010 vil saldoen målt i forhold til BNP kun være lidt forværret, men videreføres beregningerne kan forskellen i 2020 blive 3 pct.point.

**Privat opsparing forventes at stige**

Pinsepakken fra 1998 var med til at sætte fokus på opsparingen i den økonomiske politik. De senere års hastigt stigende boligpriser har bevirket, at det private forbrug er steget og opsparingen faldet. I fremskrivningen antages huspriserne stigningstakt at blive afdæmpet så meget, at værdien af boligerne vokser mindre kraftigt end indkomsterne. Dette bevirker et fald i forbrugstilbøjeligheden og en stigning i opsparing. Trods de senere års stigning i forbrugstilbøjeligheden ligger denne fortsat noget under toppunktet i højkonjunkturen i 1980'erne, og en fastholdelse på det nuværende niveau eller endda en stigning kan ikke udelukkes. Hvis dette bliver tilfældet, f.eks. fordi huspriserne fortsætter med at stige, kan den positive udvikling i opsparing og på betalingsbalancen forsvinde. Desuden vil en fortsat høj forbrugstilbøjelighed forøge risikoen for overophedning på kort sigt og tendensen til mangel på arbejdskraft på længere sigt. Hvis forbrugsafbøjningen ikke sker som forudsat, er der derfor et klart behov for yderligere opsparingsfremmende initiativer –

**I modsat fald kræves yderligere opsparingsfremmende foranstaltninger**

både af kortsigtede hensyn til konjunkturudviklingen og af hensyn til den langsigtede opsparing.

**Hvis flere ting går galt på én gang, kan det gå rigtigt galt**

Samlet illustrerer beregningerne, at udviklingen i dansk økonomi kan blive væsentlig mindre positiv, end fremskrivningen viser. Forholdsvis begrænsede ændringer i forudsætningerne vil forværre situationen markant. Følsomhedsanalyserne illustrerer de isolerede effekter af mulige og ikke usandsynlige afvigelser i antagelserne. Betragtet hver for sig er effekterne betydelige, men ikke nødvendigvis alarmerende. Et sammenfald af fortsat vækst i det offentlige forbrug, kortere arbejdstid, lidt dårligere strukturer på arbejdsmarkedet og fortsat høj privat forbrugstilbøjelighed giver imidlertid anledning til et markant forværret billede af udsigterne for dansk økonomi. Udviklingen på de offentlige finanser vil blive uholdbar med hastigt voksende underskud. I en sådan situation vil der være behov for betydelige tilpasninger i den økonomiske politik i form af besparelser eller skatteforhøjelser.

**Fremskrivningen er positiv, men de demografiske udfordringer ligger efter 2010**

Fremskrivningen tegner et billede, hvor mulighederne for konsolidering af den danske økonomi er til stede. Uforudsete konjunkturtilbageslag eller en mindre ansvarlig adfærd fra politikernes eller arbejdsmarkedets parter kan imidlertid forværre situationen mærkbart. Behovet for en disciplineret økonomisk politik og fortsatte strukturforbedringer forstærkes af, at den demografiske udvikling især i årene efter 2010 vil lægge et betydeligt pres på de offentlige udgifter. Den demografiske forsørgerbyrde (defineret som de 0-14 årige plus de over 65 årige i pct. af de 15-64 årige) stiger i perioden 1999 til 2010 kun fra 49½ til 52, mens den i 2040 vil være steget til 67.

**De positive udsigter er betinget af økonomisk-politisk disciplin**

Disse langsigtede udfordringer for dansk økonomi kombineret med den betydelige usikkerhed, der er forbundet med fremskrivninger over længere tidshorisonter, lægger op til, at den gunstige udgangssituation, dansk økonomi står i, administreres med en betydelig disciplin og forsigtighed. Der skal ikke store udsejler til, før de gunstige muligheder sættes over styr.

Bilagstabel II.1

BNP, ledighed samt offentlig saldo i grundforløb og i de alternative fremskrivninger

	1980-01	2002-10	2011-20	2020
	----- Pct. -----			Niveau
<b>Grundforløb</b>				
BNP	2,0	1,8	2,1	1542
Ledighed	8,8	6,1	4,5	4,5
Offentlig saldo	-1,3	0,2	1,0	1,3
<b>Foringede strukturer på arb.markedet (1 pct. stigning i langsigtet ledighed)</b>				
BNP	2,0	1,8	2,1	1529
Ledighed	8,8	6,5	5,9	5,8
Offentlig saldo	-1,3	-0,1	-0,5	-0,4
<b>Kortere arbejdstid (30 timers reduktion i årlig arbejdstid)</b>				
BNP	2,0	1,7	2,1	1513
Ledighed	8,8	5,1	5,1	5,0
Offentlig saldo	-1,3	0,1	-0,8	-0,7
<b>Øget offentligt forbrug (permanent årlig vækst på 1 pct. fra 2005 og frem)</b>				
BNP	2,0	1,9	2,1	1549
Ledighed	8,8	5,8	3,3	3,6
Offentlig saldo	-1,3	0,2	-0,4	-1,7
<b>Øget privat forbrug (forbrugstilbøjelighed uændret på 2001-niveauet)</b>				
BNP	2,0	2,1	2,1	1581
Ledighed	8,8	4,8	4,3	4,9
Offentlig saldo	-1,3	1,2	0,2	-0,9
<b>Total (ovenstående ændringer indtræffer samtidigt)</b>				
BNP	2,0	2,0	2,1	1561
Ledighed	8,8	4,0	4,4	5,5
Offentlig saldo	-1,3	0,7	-3,7	-6,9

Anm.: Tallene i de tre første kolonner angiver gennemsnittet for perioderne. BNP angiver den gennemsnitlige årlige realvækst i pct., undtaget sidste kolonne, der angiver niveauet for BNP i 2020 i mia. 1990-kr. Ledigheden er opgjort som antallet af ledige i pct. af arbejdsstyrken. Den offentlige saldo er angivet i pct. af BNP i løbende priser. En nærmere beskrivelse af følsomhedsanalyserne fremgår af afsnit II.4.

Kilde: Danmarks Statistik, *Nationalregnskabet*, ADAM's databank og egne beregninger.